

Nyelvészeti módszerek és irányzatok, bibliai és rabbinikus héber

BMA-HEBD-111, P/TÖ/HB-1, BBV-101.51, BMVD-101.78

Biró Tamás

2015. március 17.:

Strukturalista és generatív nyelvészet

Egy kutatási projekt (és egy [jó] cikk) szerkezete

1. Háttér, általános motiváció → a kutatás tárgya
2. A kutatási kérdés megfogalmazása: a lehetséges válaszok halmaza jól meghatározható (*mi? hány? mikor? igen/nem? és nem: miért, hogyan?*)
3. A kérdés megválaszolásához szükséges módszertan kiválasztása.
4. A primer eredmények bemutatása.
5. A kutatási kérdés megválaszolása. Diskusszió, a válasz árnyalása, stb.
6. Összefoglalás: hozzájárulás a kutatás tárgyának a megismeréséhez. Nyitva hagyott kérdések, *future work*.

Kutatási projektek

- Biró Tamás:
 - Téma: TMA (*tense, mood, aspect*) a héberben.
 - Kérdés: A héber igealakok az egyes korokban időt vagy aspektust fejeztek-e ki?
 - Lehetséges válaszok: { (*BH, idő*), (*BH, aspektus*), (*IH, idő*), (*IH, aspektus*)... }
- Koltai Kornélia és Biró Tamás: mi volt Jézus anyanyelve?
 - Téma: Többnyelvűség a római korban.
 - Kérdés: Mi lehetett Jézus anyanyelve?
 - Lehetséges válaszok: { *héber, arámi, görög, latin* }
- Tolnai Ágnes?
- Ónody Péter?
- Hagymássy Melinda?
- Galla Kristóf?

- Coursera?

Marc van Oostendorp (Universiteit Leiden):

Miracles of Human Language: An Introduction to Linguistics

<https://www.coursera.org/course/humanlanguage>

- XX. Bolyai Konferencia: 2015. május 2-3.

<http://www.bolyai.elte.hu/dyn/eloadas/bokonf/aktualis/>.

A múlt hétre feladott irodalom

„Kísérletes” morfológia

Múlt órára: „kísérletes” morfológia

- Nurit Dekel (2009). The šif’el binyan in Israeli Hebrew: fiction or reality? *Leeds Working Papers in Linguistics and Phonetics* 14:1–15.
- <http://dare.uva.nl/record/1/312936>, <http://dare.uva.nl/document/2/73477>
- Olvassuk el a cikket:
 - Hogyan épül fel a cikk? Figyeljük meg a „hatos” szerkezetet:
 1. Háttér, téma-meghatározás. 2. Kérdés-meghatározás. 3. Módszertan
 4. Eredmények. 5. A kutatási kérdésre adott válasz, diszkusszió. 6. Összefoglalás.
 - Általános háttér: micsoda?
 - Konkrét kutatási probléma: micsoda?
 - Módszertan: micsoda?

Mi az, hogy „igetörzs”?

Avagy: a különböző szótárak eltérő logikája mögött mi húzódik meg?

- **Bibliai héber nyelvtanírási hagyomány**

- Kiindulás: gyök => alapjelentés
- Gyök+törzs => gyök jelentése + **igetörzs jelentése**
- Adott gyök különböző törzsekbe helyezve: mintha igéből igét képeznénk
- *Probléma*: az egyes törzsek jelentését nehéz szisztematikusan leírni.

- **Modern héber nyelvtanírási hagyomány**

- Kiindulás: tő => alapjelentés
- Tő = gyök + törzs
- Törzsek, mint igeragozási paradigmák (v.ö. latin, francia, orosz...)
- Adott gyök különböző törzsekben: vagy van szemantikai kapcsolat, vagy nincs.
- *Probléma*: általában több kapcsolat, mintha alternatív paradigmák lennének.

Morfológiai folyamatok

- **Produktivitás:** (majdnem) bármely szóra, pl. új szavakra alkalmazható
 - Produktív: magyar denominatív igeképzés *-l* és *-z* képzőkkel
 - Nem produktív: magyar *-mány*, *-oda/-öde* képzők
 - Inflexiós morfológia (szinte) teljesen produktív, derivációs morfológia széles spektrumon mozoghat.
 - V.ö. héber ige törzsekkel: produktívan tehető-e át egy gyök egy másik törzsbe?
- **Szemantikai transzparencia:** jelentés megjósolható az összetevőkből
 - *franciakulcs* vs. *francia kulcs*
 - Inflexiós morfológia transzparens, derivációs morfológia széles spektrumon.
 - Héber ige törzsek: attól függ, hogy határozzuk meg egy-egy törzs jelentését.
 - Ami (egyáltalán) nem transzparens, az önálló **lexikális elem**.

Nurit Dekel (2009). The šif'el binjan in Israeli Hebrew: fiction or reality?

- Inflexiós morfológia: a szót beilleszti a mondatba. → *nem kell feltüntetni szótárban*
Elvileg teljesen produktív és transzparens.
- Derivációs morfológia: új szót hoz létre. → *külön-külön a szótárban*
Produktivitás és transzparencia egy széles spektrumon szórhat.
- Hol a határ? Mi az, hogy „szó”, „új szó”? (pl. -szor/-szer/-ször; magyar nyelvtanban „jel”)
- Igetörzsök a sémi nyelvekben: produktivitás és transzparencia változó.
- Dekel: az IH *šif'el* igetörzs (binjan) mérsékelten transzparens, mérsékelten produktív.
De vajon Dekel adatai alátámasztják azt, amit a szerző sejtet, hogy nem transzparens?
Milyen fokú transzparenciát és produktivitást várunk el egy sémi törzstől?
- Dekel javaslata: nem igetörzs, hanem másodlagos gyökképzési folyamat:
„négygyökbetűsítés” $C_1 C_2 C_3 > \check{s} C_1 C_2 C_3$, amit *piel* igetörzsbe teszünk.
Kisebb mértékű transzparenciát és produktivitást várunk, mint egy új törzstől. Miért?

Nurit Dekel (2009). The šif'el binyan in Israeli Hebrew: fiction or reality?

- Történeti-összehasonlító kitekintés: szinkrón elemzés, bár diakróniát is említi
- „Klasszikus” morfológia: kevésbé szakad el a szemantikától, mint a fonológia (morfofonológia) és a szintaxis (morfo-szintaxis), amelyek kizárólag az alakokkal foglalkoznak.
- Jól megfigyelhető hatos szerkezet
 - A kutatási kérdések túl didaktikusan prezentálva.
 - Ne fogalmazzunk meg túl sok kérdés, és főleg olyat ne, amire nem válaszolunk.
 - Az kérdésekre adott válasz után annak relativizálása. Például: írásbeliség, iskola hatása.
- Kísérleti módszerek:
 - Módszertan leírása: „presented in a written questionnaire”, etc.
 - Fillerek (pl. 6, „camouflage”).
 - Statisztika: nincs, de kellene („too small to be considered statistical par excellence”)
 - Adatok prezentálása: táblázatok + szöveges (lehetne jobban... -- átugorható)
+ a lényeg kiemelése (lehetne jobban... olvasás során elsősorban erre figyeljünk) + összefoglalás

Jövő hétre

Szintaxis

Következő órára: szintaxis (v.ö. O.P. projektje)

Mit jelent az, hogy topik és fókusz?

É. Kiss Katalin (2006). Mondattan. In Kiefer Ferenc (szerk.): *Magyar Nyelv*. Akadémiai Kiadó: Budapest, 2006, pp. 110-121.

Ld. a honlapon beszkenelve/beszkenolva

(megj.: kicsit több van beszkenelve/beszkenolva: bele szabad nézni a többibe is).

Viszlát jövő kedden!